

Rhyme and Reason – Taamei HaMitzvos

Does a Mitzvah have a Taam in the 1st Place?

Explicit

1. Bach, OC 8

ויכוין בהתעטפו כו'. מה שהכריח לרבינו להורות דבעי שיכוין בהתעטפו וכן בהלכות תפילין (סי' כה) ובהלכות סוכה (סי' תרכה) נראה דלפי שכתוב בפרשת ציצית (במדבר טו מ) למען תזכרו וגו' ובתפילין (שמות יג ט) והיה לך לאות וגו' למען תהיה תורת ה' בפיה כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים ובסוכה (ויקרא כג מג) למען ידעו דורותיכם גו' יורה כי עיקר המצוה וקיומה תלויה בכוננת שיכוין בשעת קיום המצוה מה שאין כן שאר מצות דיוצא ידי חובתם אף על פי שלא יכוין בה דבר כי אם שעושה המצות לשם ה' שצוה אותו לעשותם ועיין במה שאכתוב בהלכות סוכה (שם סעיף א) בסייעתא דשמיא:

Inexplicit

2. Introduction to Shmonah Prakim, [R. Moshe b. Maimon (Maimonides), born in Cordova Spain and died in Egypt, 1138-1204]

ישוב הסתירה

לפי המובן מגלויי המאמרים השנים, בתחילת המחשבה, הרי דבריהם סותרים זה את זה. ואין הדבר כן, כי אם אלו ואלו דברי אמת ואין מחלוקת ביניהם כל עקר. והוא, שה"רעות" שהפילוסופים אמרו בהן, שמי שאינו מתאוה להן עולה על מי שמתאוה להן וכובש יצרו, הן הדברים המפורסמים אצל בני אדם כולם שהם "רעות". כגון: שפיכות דמים, וגניבה, וכעס, ורכות-לבב, והזיק למי שלא הרע, והרע למיטיב, וביזוי ההורים, וכיוצא באלו. והן התורות שאמרו עליהן החכמים עליהם השלום: "דברים שאלמלי לא נכתבו ראויים היו לכתבם". (יומא סז,ב) ויקראו אותן כמה מחכמינו האחרונים, אשר חלו חולי-המדברים: התורות השכליות.

ואין ספק בנפש, אשר תתאוה לאחת מהן ותשתוקק אליה, שהיא נפש פחותה, ושהנפש המעולה לא תתאוה לאלו הרעות כל עיקר, ולא תצטער על הימנעה מהן.

אבל הדברים שאמרו החכמים בהן, שהמושל ברוחו יותר חשוב וגמולו יותר גדול, הרי הן התורות השימיעיות. וזה אמת, שאלמלא הדת לא היו רעות בשום פנים, ומפני זה אמרו, שצריך האדם להשאיר נפשו באהבתן, ולא תמנעהו מהן זולת הדת.

והתבונן בחכמתם, עליהם השלום, ובמה שהמשילו. שהרי לא אמר: "לא יאמר אדם: אי אפשי להרוג את הנפש, אי אפשי לגנוב, אי אפשי לכזב! אלא אפשי ומה אעשה וגו'". אבל מנה דברים שמעיים כולם: בשר בחלב ולבישת שעטנו.

3. Rambam, Hilchos Me'ilah 8:8

ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כחו, ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ה' פן יפרוץ בו, ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החול. בוא וראה כמה החמירה תורה במעילה, ומה אם עצים ואבנים ועפר ואפר כיון שנקרא שם אדון העולם עליהם בדברים בלבד נתקדשו וכל הנוהג בהן מנהג חול מעל בה' ואפילו היה שוגג צריך כפרה, קל וחומר למצוה שחקק לנו הקדוש ברוך הוא שלא יבעט האדם בהן מפני שלא ידע טעמן, ולא יחפה דברים אשר לא כן על השם ולא יחשוב בהן מחשבתו כדברי החול, הרי נאמר בתורה ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם, אמרו חכמים ליתן שמירה ועשייה לחוקים כמשפטים, והעשייה ידועה והיא שיעשה החוקים, והשמירה שיזהר בהן ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים, והמשפטים הן המצות שטעמן גלוי וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה כגון איסור גזל ושפיכות דמים וכיבוד אב ואם, והחוקים הן המצות שאין טעמן ידוע, אמרו חכמים חוקים חקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן, ויצרו של אדם נוקפו בהן ואומות העולם משיבין עליהן כגון איסור בשר חזיר ובשר בחלב ועגלה ערופה ופרה אדומה ושעיר המשתלח, וכמה היה דוד המלך מצטער מן המינים ומן העכו"ם שהיו משיבין על החקים, וכל זמן שהיו רודפין אותו בתשובות השקר שעורכין לפי קוצר דעת האדם היה מוסיף דביקות בתורה, שנאמר טפלו עלי שקר זדים אני בכל לב אצור פקודיך, ונאמר שם בענין כל מצותיך אמונה שקר רדפוני עזרני, וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן, אמרו חכמים שבשביל עבודת הקרבנות העולם עומד, שבעשיית החוקים והמשפטים זוכין הישרים לחיי העולם הבא, והקדימה תורה ציווי על החוקים, שנאמר ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. סליקו להו הלכות מעילה בס"ד

4. Sefer haChinuch, Mitzvah 95 [credited to R. Aharon HaLevi of Barcelona, 1235-1290]

דע בני, כי כל אשר יגיע אצל השם יתברך בעשות בני אדם כל מצוותיו, איננו רק שחפץ השם יתברך להיטיב לנו, ובהיות האדם מוכשר ומוכן בעשיית אותם המצוות לקבל הטובה אז ייטיב אליו השם, ועל כן הודיעם דרך טוב להיותם טובים, והיא דרך התורה כי בה יהיה האדם טוב, נמצא שכל המקיים מצוותיו השלים חפצו באשר הוא ראוי אז לקבל טובתו, וכל שאינו מכין עצמו לכך רעתו רבה, שיודע חפץ השם יתברך במה, והוא יעשה מעשיו כנגד חפצו. ופרשה אחת נכתבה בתורה להודיענו עיקר זה לבד, והיא מה שכתוב בסדר והיה עקב [דברים י', י"ב], ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וגו' עד לטוב לך, כלומר איננו שואל מעמך דבר בעשותך מצוותיו, רק שרצה בטובו הגדול להיטיב לך, וכמו שכתוב אחריו [שם, י"ד] הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה, כלומר ואינו צריך למצוותיך, רק מאהבתו אותך לזכותך.

ויש בעושי המצוות ישימו מגמת פניהם אל הטובה המעודדת אליהם בעשייתן לבד, כי ידעו שבסיבתן תנוח עליהם הברכה והטוב, ואל הכוונה ההיא יתעסקו בהן לעולם, ואלה חלקם בחיים וזוכין לעדן גן אלהים, ואולם לא הגיעו אל תכלית הכוונה הטובה. אבל יש אשר זכו ונתן להם השם יתברך לב לדעת ולהכיר במדותיו המעולות, ומתוך הכרתם יתקשרו מורשי לבבם באהבתו קשר חזק ואמיץ, עד שישלימו כל כוונת הכנת גופם כדי להשלים חפץ השם יתברך לרוב חשקם אותו, ואל התועלת המעודת להם בעסק ההוא לא ישיתו לב, והיא המעלה הגדולה שעלו אליה האבות הקדושים השלשה, והרבה מבניהם אחריהם, זכר כלם לברכה, וזאת היא המדרגה העליונה שאפשר לבן אדם לעלות.

5. Teshuvot HaRashba I:94

ואף המצות שיראה מפשוטי הטעמים שנתנה בהם התורה שהטעמים ההם הם תכלית הכוונה בהם אינה תכלית. אלא הטעם ההוא אמת אך הוא כנקודה מתועלותיה ומכונותיה. והדברים הנעלמים הרמוזים בתוכה לאשר חננם השם יתברך אין להם תכלית. והוא שאמר דוד (תהלים קי"ט) לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאוד. ... והנה מצות השבת שנתפרש בתורה טעמא (שמות ל"א) כי ששת ימים עשה ה' וגומר. ונראה כי תכלית הכוונה במצוה זו לא זולת זה כמו שבאר בסוף המקרא (דברים ה) על כן צוץ ה' אלהיך לעשות את יום השבת. עם כל זה יש בענין השבת סוד נשגב מאד.

Halachik Impact?

6. Talmud Bavli, Baba Metzia 115a

משנה. אלמנה, בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה - אין ממשכנין אותה, שנאמר + דברים כ"ד + ולא תחבל בגד אלמנה.

גמרא. תנו רבנן: אלמנה, בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה - אין ממשכנין אותה, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: עשירה - ממשכנין אותה, ענייה - אין ממשכנין אותה, שאתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה. למימרא דרבי יהודה לא דריש טעמא דקרא, ורבי שמעון דריש טעמא דקרא? והא איפכא שמעינן להו, דתניא: ולא ירבה לו נשים, רבי יהודה אומר: מרבה הוא, ובלבד שלא יהו מסירות את לבו. רבי שמעון אומר: אפילו אחת והיא מסירה את לבו הרי זה לא ישאנה, אם כן מה תלמוד לומר + דברים י"ז + ולא ירבה לו נשים - אפילו כאביגיל! - לעולם רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא, ושאיני הכא דמפרש קרא, ולא ירבה לו נשים ולא יסור, מאי טעמא לא ירבה לו נשים - משום דלא יסור. - ורבי שמעון: מכדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא - לכתוב רחמנא לא ירבה ולא בעינן לא יסור, ואנא ידענא: מאי טעמא לא ירבה - משום דלא יסור, לא יסור דכתב רחמנא למה לי? אפילו אחת ומסירה את לבו - הרי זה לא ישאנה.

7. Ritva, Shabbos 67b

"ואף על פי שלא היינו צריכים לתת טעם למקרא אפשר לתת טעם בדבר."

8. Shabbos Ha'aretz, Introduction Chapter 13, page 112

בנוגע לאחד מפרטי היתר המכירה בשביעית:

"ואע"ג שהדברים יגעים אם דרשינן טעמא דקרא, זהו לענין דינא שלא נעבור על דברי תורה לקולא מצד הטעם, אבל במקום שע"פ טעמא דקרא ה' ראוי להורות לקולא לגמרי, ודאי שפיר דמי להורות שנוכל לנהוג בדבר ע"י הערמה המותרת."

Shiluach Haken

9. Ramban, Devorim 22

וכתב הרב במורה הנבוכים (ג מח) כי טעם שלוח הקן וטעם אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, כדי להזהיר שלא ישחוט הבן בעיני האם כי יש לבהמות דאגה גדולה בזה, ואין הפרש בין דאגת האדם לדאגת הבהמות על בניהם, כי אהבת האם וחנותה לבני בטנה איננו נמשך אחרי השכל והדבור אבל הוא מפעולת כח המחשבה המצויה בבהמות כאשר היא מצויה באדם. ואם כן, אין עיקר האיסור באותו ואת בנו רק בכנו ואותו, אבל הכל הרחקה. ויותר נכון, בעבור שלא נתאכזר. ואמר הרב ואל תשיב עלי ממאמר החכמים) ברכות לג ב) האומר על קן צפור יגיעו רחמין, כי זו אחת משתי סברות, סברת מי שיראה כי אין טעם למצות אלא חפץ הבורא, ואנחנו מחזיקים בסברא השניה שיהיה בכל המצות טעם. והוקשה עליו עוד מה שמצא בב"ר) מד א) וכי מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף, הא לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות שנאמר) משלי ל ה) כל אמרת אלוה צרופה:

Cooking Milk and Meat

10. Rambam, Maachalos Assuros 9:2

לא שתק הכתוב מלאסור האכילה אלא מפני שאסור הבשול כלומר ואפילו בשולו אסור ואין צריך לומר אכילתו, כמו ששתק מלאסור הבת מאחר שאסר בת הבת.

11. Kesef Mishna, Tumas Meis 1:2 [R. Yosef b. Ephraim Karo, born in Toledo Spain and died in Safed, 1488-1575]

ובשר בחלב מכיון שאסר בישולו הוי בכלל לא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל א"נ דמשמע שלא אסרה תורה לבשל אלא כדי שלא יבוא לאכול

12. Seforno, Shmos 23:19

לא תבשל גדי בחלב אמו. לא תעשה כמו אלה הפעולות להרבות הפירות כמחשבת עובדי עבודה זרה

Hagdora not Reason

13. Maharsha, Makkos 10b

וק"ק דמשמע מזה שהרג בשוגג בלא עדים שהוצרך ליגלות ולא ידענו על מה דהא הגלות לערי מקלט אינו רק מפני גואל הדם שיהרגנו ואם אין עדים בדבר היאך יהרגנו הגואל ואפשר לומר אם הוא מודה בדבר או שיתוודע הדבר ע"י קרובים ופסולים שפטור הגואל אם יהרגנו וד"ק:

14. Niddah 31b

היה ר' מאיר אומר: מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה, מפני שרגיל בה וקץ בה, אמרה תורה תהא טמאה שבעת ימים כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה.

15. Sanhedrin 46b

"קבורה משום בזיונא הוא, או משום כפרה הוא? - למאי נפקא מינה? - דאמר: לא בעינא דליקבורה ליה הוא גברא. אי אמרת משום בזיונא הוא - לא כל כמיניה. ואי אמרת משום כפרה הוא - הא אמר לא בעינא כפרה."

16. Kesubos 18a

אמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע, חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בע"ה.

17. Baba Metzia 90a

בעו מיניה מרב ששת: היתה אוכלת ומתרת (פרש"י שיש לו חולי בבני מעיים), מהו? משום דמעלי לה הוא - והא לא מעלי לה, או דלמא דחזיא ומצטערא, והא חזיא ומצטערא? - אמר להו רב ששת: תניתוה, רבי שמעון בן יוחי אומר: מביא כרשינים ותולה לה, שהכרשינים יפות לה מן הכל. שמע מינה: משום דמעלי לה הוא, שמע מינה.

18. Rambam, Sechirus 13:3

אינו עובר לפי שלא הקפידה תורה אלא על הנאתה

19. Tosfos HaRosh, ad loc.

תוס' הרא"ש ב"מ צ. (ד"ה מהו)

"אפ' למאן דלא דריש טעמא דקרא דאמר אלמנה בין עניה בין עשירה וכו' היינו משום דפשטיה דקרא משמע בין עניה בין עשירה אבל הכא פשיטא דרחמנא לא אזהר אלא לטובתה של בהמה אי משום דמעלי לה אי משום דלא תצטער."

20. Mordechai, Baba Kamma 138

שהביא כמה מקומות שחז"ל נותנים טעם לכללי התורה, כגון "מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע" (כתובות יח.), וכן "מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה" (סוטה ג.), ו"מפני מה לא נאמרה יד בברזל" (סנהדרין עו:), וביאר שבמקום שבאו ליתן טעם לדבר של תימה, לדברי הכל דורשים טעמא דקרא לחלק בדין. והביאור כנ"ל, שבעצם אף חכמים מודים לעיקרון של דורשים טעמא דקרא, אלא שאינם דורשים נגד פשטיה דקרא, אבל בדבר של תימה מודים.

Two Elements

21. Nefesh HaChayim I:21

וזו היתה גם כל ענין עבודתם של האבות וכל הצדיקים הראשונים. שקיימו את התורה קודם נתינתה. כמו שדרז"ל ע"פ מן הבהמה הטהורה גו' ואמרו מכאן שלמד נח תורה. ואמרו (יומא כ"ח ב') קיים א"א את כל התורה (וכ"א בב"ר פצ"ב ובבמדבר רבה פ"ד. ובתנחומא בהר ובמדרש תהלים מזמור א'). לא שהיו מצווים ועושים כך מצד הדין. דא"כ לא היו מעמידים ח"ו על דעתם והשגתם אף שהשיגו שלפי ענין שרש נשמתם ההכרח להם לעבור ולשנות אף מקצת מאחת מכל מצות ה'. ולא היה יעקב אע"ה נושא ב' אחיות ולא היה עמרם נושא דודתו ח"ו. רק מצד השגתם בטהר שכלם התקונים הנוראים הנעשים בכל מצוה בהעולמות וכחות העליונים ותחתונים. והפגמים הגדולים והחורבן והריסה ח"ו שיגרמו בהם אם לא יקיימום. וכן נח הקריב דוקא מן הבהמה הטהורה כי ראה והשיג הכח והשרש העליון של כל בהמה וחיה. איזה מהם כח שרשו מצד הקדושה והקריבה...

וזה ג"כ א' מהטעמים. שלא ניתנה התורה לנח והאבות הקדושים. שאם היתה ניתנת להם לא היה יעקב רשאי לישא ב' אחיות. ולא עמרם דודתו. אף אם היו משיגים שכן ראוי להם לפי שרש נשמתם. ובאמת זה היה כל בניית בית ישראל עם סגולה. ותיקון כל העולמות עליונים ותחתונים. כענין מאמרם ז"ל וא"ת קין נשא אחותו. עולם חסד יבנה:

22. Nefesh HaChayim I:22

ומשבא משה והורידה לארץ. לא בשמים היא. ולבל יתחכם האדם הגדול שהשגתו מרובה. לומר אנכי הרואה סוד וטעמי המצות בכחות ועולמות העליונים שראוי לי לפי שורש נשמתו או למי ומי לפי שורשו לעבור ח"ו על איזה מצוה. או לדחות שום פרט מפרטי המעשה לעשותה במגרעת אף דקדוק אחד מד"ס חו לשנות זמנה ח"ו. ולזה סיימה התורה ולא קם נביא כמשה וכמו שלמדו ז"ל אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה וכמו שסמכה התורה (דברים י"ג) את כל הדבר אשר אנכי מצוה גו' לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו וגו'. שגם כי יקום בקרבך נביא וגו' ר"ל להוסיף או לגרוע ח"ו לא תשמע אל דברי הנביא הוא אחרי ה' אלקיכם תלכו וגו'. והרי חזקיהו המלך שראה ברוה"ק דנפקין מיני' בנין דלא מעלי ולכן לא נסיב איתתא (ברכות י ע"א) וכוונתו לש"ש שלא להרבות רשעי עולם. עכ"ז בא אליו ישעיה בדבר ה' ואמר לו כי מת אתה וגו'. ולא תחיה לעה"ב. משום דלא עסקת בפ"ו. ולא הועיל לו כל עוצם צדקותיו הנוראים להביאו לחיי עוה"ב בשביל שסבר להפטר ממנו' א' מתורת משה אף שכן ראה בהשגת רוח קדשו דיפקון מיני' בנין דלא מעלו וגם שהיה בשב ואל תעשה

כי טעמי מצות עד תכליתם לא נתגלו עדיין לשום אדם בעולם אף למושרע"ה. רק לאדה"ר קודם החטא והוא היין המשומר בענביו מששת ימ"ב. והאור ששימש ביום ראשון שהיה אדה"ר צופה ומביט בו מסוף העולם וכו'. כי התוה"ק אצולה מלמעלה ראש מעל כל ההשגות. ואיך אפשר שיהא הדבר מסור להשגת האדם לשנות מהלכתם וסדר זמנם עפ"י רוחב דעתו והשגתו. וכמו שהשיבו ישעיה לחזקיה בהדי כבשי דרחמנא למה לך מאי דמפקדת אבעי לך למעבד ומאי דניחא קמיה קב"ה לעביד:

23. Kobetz Shiurim, Kiddushin 141

קמא [דף לא ע"א] ברמב"ן ס"פ אחרי הביא לשון הספרי אעפ"י שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוץ לארץ היו מצוינין במצוות שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים, וקאי במצוות שהן חובת הגוף הנוהגות בחו"ל כי עיקר המצוות ליושבים בארץ ה', וע"כ האבות שקיימו כל התורה לא קיימוה אלא בארץ ולא בחו"ל ונראה ביאורו לפי מ"ש בקובץ הערות סי' פ' בדוגמאות לביאורי אגדות על דרך הפשט בשם בעל מסלת ישרים דבכל מצוה יש שני דברים: א) הטעם שבשבילו נצטוינו לעשותה ומפני הטעם הזה ראוי היה לקיים המצוות גם קודם הציווי כמו שעשו האבות ב) אחרי שנצטוינו צריך לקיים ציווי ה' וכ"ז בארץ אבל בחו"ל אינו רק ציווי גרידא לנהוג בחובת הגוף כי טעמי המצוות אינן שייכין רק בארץ וע"כ לא קיימו האבות את התורה בחוץ לארץ. [עיי' קובץ מאמרים, מאמר על תשובה].